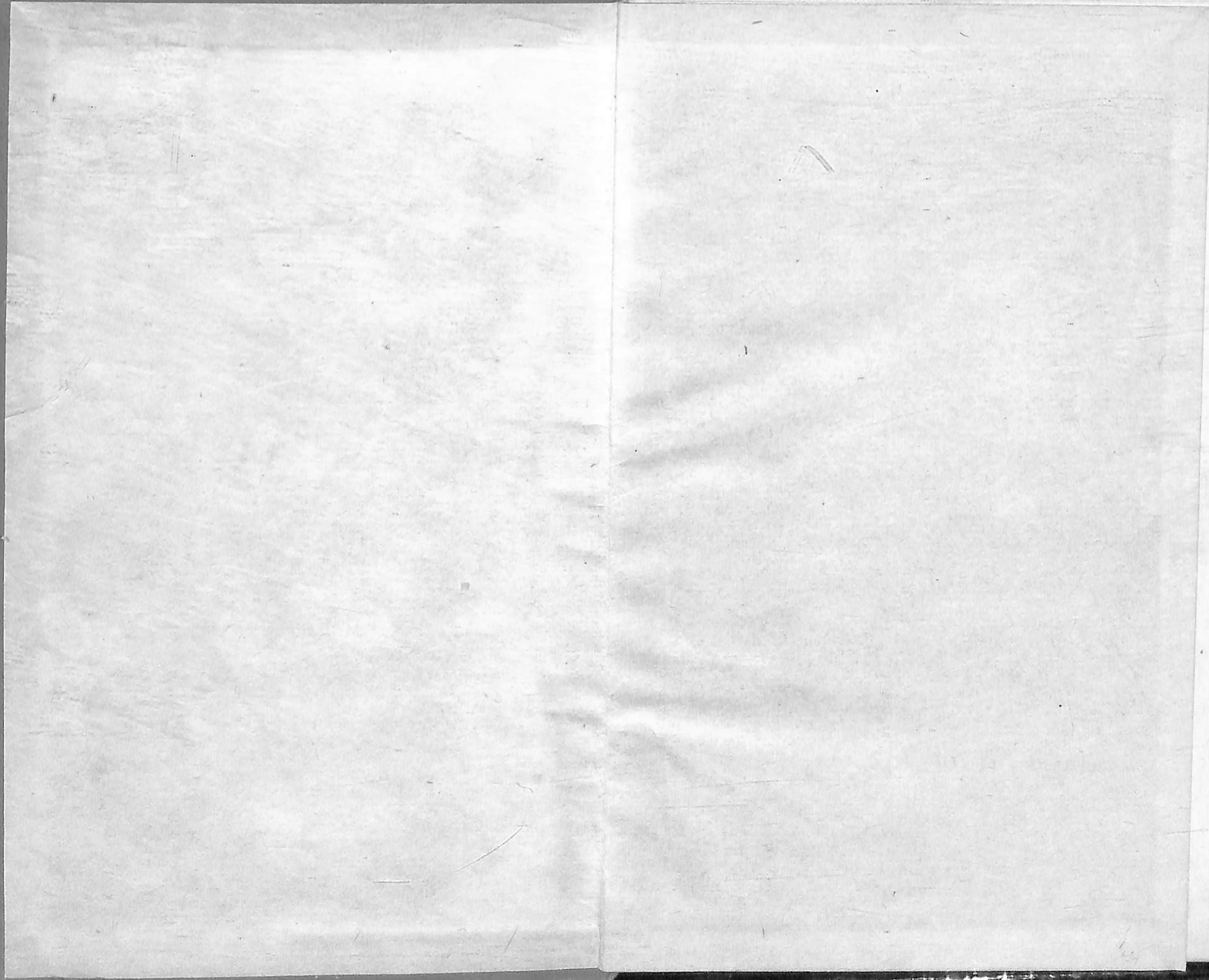

КОБЗАРЬ

Т. ШЕВЧЕНКА.

САМОНАСТАВЪ.

1840.

ВЪ ТИПОГРАФИИ Е. ФИШЕРА.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ
съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено
было въ Цензурный Комитетъ узаконенное
число экземпляровъ. С.Петербургъ, 12 Февраля
1840 года.

Цензоръ *И. Корсаковъ.*

КОБЗАРЬ

Т. ШЕВЧЕНКА.

САМЫЯ ПЕРВАЯ ПЕЧАТЬ.

1840.

ВЪ ТИПОГРАФІИ Е. ФИШЕРА.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено
было въ Цензурный Комитетъ узаконенное
число экземпляровъ. С.Петербургъ, 12 Февраля
1840 года.

Цензоръ *И. Корсаковъ.*

Думы мои, думы мои,
Лыхо мени зъ вами!
На що стали на папири
Сумными рядами?..
Чомъ васъ витерь не розвіявъ
Въ степу, якъ пылыну?
Чомъ васъ лыхо не прыспало,
Якъ свою дытыну?....

Бо вась лыхо на свить на смихъ породыло,
 Пыливалы сліозы... чомъ не затопылы,
 Невынеслы вь море, нерозмылы вь поли?...
 Непыталы бь, люды—що вь мене болыть?
 Не пыталы бь, за що проклинаю долю,
 Чого нужу свитомъ?—«Ничого робыть»
 Не сказали бь на смихъ...

Квиты мои, диты!

На що вась кохавъ я, на що доглядавъ?
 Чы заплаче сердце одно на всимъ свити,
 Якъ я зь вами плакавъ?... Може и вгадавъ...
 Може найдетця дивоче
 Серце, карп очи,
 Що заплачуть на си думы —
 Я билше не хочу...
 Одну сліозу зь очей карыхъ —
 И... павъ надъ панами!...

Думы мои, думы мои!
 Лыхо мени зь вами!...

За каріи очынята,
 За чорніи бровы
 Серце рвалося, сміялось,
 Выливало мову,
 Выливало, якъ умило,
 За темніи ночи,
 За вышневыи садъ зеленый,
 За ласкы дивочи...
 За степы, та за могылы,
 Що на Украини
 Серце млило, не хотило
 Спивать на чужыни.....
 Не хотилось вь снигу, вь лиси,
 Козацку громаду
 Зь булавами, зь бунчуками
 Збирать на пораду...
 Нехай души козацкіи
 Вь Украини витають —
 Тамъ шыроко, тамъ весело
 Одъ краю до краю....
 Якъ та воля, що минулась,
 Днипръ шырокий — море,

Степь и степь, ревуть пороги,
 И могилы — горы, —
 Тамъ родылась, гарцювала
 Козацкая воля;
 Тамъ Шляхтою, Татарамы
 Засивала поле,
 Засивала трупомъ поле,
 Поки не остыло...
 Лягла спочыть... а тымъ часомъ
 Выросла могила,
 А надъ нею орелъ чорный
 Сторожемъ литає
 И про неї добрымъ людямъ
 Кобзари спивають,
 Все спивають, якъ діялось,
 Слипи небораки, —
 Бо дотепни... А я,... а я
 Тилько вмію плакати,
 Тилько сліозы за україну,...
 А слова — не має...
 А за лихо—....Та цуръ йому!
 Хто його не знає!...

А надто, той, що дывытця
 На людей душою —
 Пекло йому на симъ свити.
 А на тимъ...

Журбою

Не наклыву собі доли,
 Колы такъ не маю.
 Нехай злыдни живуть тры дни —
 Я ихъ заховаю,
 Заховаю змію люту
 Коло свого серця,
 Щобъ ворогы не бачылы,
 Якъ лихо сміетця...
 Нехай думка, якъ той воронъ,
 Литає, та кряче,
 А серденько соловейкомъ
 Щебече, та плаче
 Нышкомъ — люды непобачуть,
 То й не засміютця...
 Не втирайте жъ мои сліозы,
 Нехай собі льютця,

Чуже поле поливають
 Що дня и що ночі,
 Поки попи не засыпляють
 Чужымъ пискомъ очі...
 Оттаке-то... а що робить!
 Журба не поможе.
 Хто жъ сироти завидує —
 Карай того, Боже!

Думы мои, думы мои,
 Квиты мои, диты!
 Выроставъ васъ, доглядавъ васъ —
 Дежъ мени васъ диты?...
 Въ Украину идить, диты!
 Въ нашу Украину,
 Попидъ тыню, сиротами,
 А я — тутъ загыну.
 Тамъ найдете шире серце
 И слово ласкаве,

Тамъ найдете ширю правду,
 А ще, може, й славу...

Прывитай же, моя ненько!
 Моя Україно!
 Моихъ дитокъ не розумныхъ,
 Якъ свою дытину.

ПЕРЕБЕНДЯ.

В. И. ГРЕБЕНКО.

Перебендя старый, слепый —
Хто його не знае!
Винъ усюды вештаетця,
Та на кобзи грае, —
А хто грае, того знаютъ
И дякують люды.

Винъ имъ тугу розгання,
 Хоть самъ свитомъ нудыть.
 Попидътыню сиромаша
 И днюе й ноче,
 Нема іому въ свити хаты;
 Недоля жартуе
 Надъ старою головою, —
 А іому байдуже:
 Сяде соби, заспивае —
 «Ой не шуми, луже!»
 Заспивае, тай згадае,
 Що винъ сыротины,
 Пожуритця, посумуе,
 Сыдячы пидъ тыномъ.

Оттакый-то Перебендя,
 Старый, та хымерный:
 Заспивае про Чалого,
 На Горлыцю зверне;
 Зъ дивчатымы, на выгони,
 Грыця, та веснянку,
 А у шынку, зъ парубкамы

Сербына, шынкарку;
 Зъ жонатымы на бенкети
 (Де свекруха злая),
 Про тополю-лыху долю,
 А потимъ — у гаю;
 На базари про Лазаря;
 Або, щобъ те знали,
 Тяжко, важко заспивае
 Якъ Сичъ руйновалы. —
 Оттакый-то Перебендя,
 Старый, та хымерный:
 Заспивае — засміетця,
 А на сліозы зверне.

Витеръ віе, повивае,
 По полю гуляє —
 На могыли кобзарь сыдыть,
 Та на кобзи грає;
 Кругомъ іого степь, якъ море
 Широке, сынїе,
 За могилою—могила,
 А тамъ — тилько мріє. —

Билый усь, стару чупрыну
 Витеръ розвивае,
 То прымаже, та послуха,
 Якъ кобзарь спивае,
 Якъ сердце сміетця, слипи очи плачуть—
 Послуха,... повіе...

Старый заховався
 Въ степу, на могыли, щобъ ништо не-
 бачывъ,
 Щобъ витеръ по полю слова размахавъ,
 Щобъ люды не чулы—бо то Боже слово,
 То сердце по воли зъ Богомъ розмовля,
 То сердце шебече Господнюю славу...
 А думка край свита на хмари гуля
 Орломъ сызокрылымъ литае, шырѣе,
 Ажъ небо блакытне шырокымы бѣе,
 Спочыне на сонци, іого запитае—
 Де воно ночуе? — Якъ воно встае? —
 Послухае моря що воно говорить? —
 Спыта чорну гору — чого ты нима? —
 И знову на небо, бо на земли горе,

Бо на ій, шырокій, куточка нема
 Тому, хто все знае, тому, хто все чуе:
 Що море говорить, де сонце ночуе —
 Іого на симъ свити ништо непрыйма:
 Одынъ винъ межъ ными, якъ сонце
 високе;

Іого знають люды—бо носить земля...
 А якъ бы почулы що винъ, одынокый,
 Спива на могыли, зъ моремъ розмовля—
 На Божее слово вони бѣ насміялысь,
 Дурнымъ бы назвали, одъ себе прогналы:
 Нехай по надъ моремъ, сказалибъ, гуля.

Добре есы, мій кобзарю!
 Добре, батьку, робышь,
 Що спиваты, розмовляты
 На могылу ходышь!
 Ходы соби, мій голубе,
 Поки не заснуло
 Твое сердце, та выпивуй
 Щобъ люды не чулы;

А щобъ тебе не цуралысь —
 Потурай имъ, брате!...
 Скачы, враже, якъ панъ каже —
 На те винъ богатый. —

Оттакый-то Перебендя
 Старый, та хымерный:
 Заспивае весильной,
 А на журбу зверне.

КАТЕРЫНА.

В. А. ЖУКОВСКОМУ.

НА ПЛАТФОРМѢ 22 АПРѢЛЯ 1888.

I.

Кохайтеса, чориобрыви!
Та не зъ Москалямы, —
Бо Москали — чужи люды,
Роблять лыхо зъ вамы.
Москаль любить жартуючы;
Жартуючы кыне,

Пиде въ свою Московщину,
 А дивчына гине...
 Якъ бы сама, шебъ ничего,
 А то й стара маты,
 Що родыла на свитъ Божый,
 Мусыть погыбаты;
 Серце вяне, спиваючи,
 Колы знае, за що;
 Люды серця не спытають,
 А скажуть «ледащо!»...
 Кохайтеся жь, чернобрыви,
 Та не зъ Москалями,
 Бо Москали — чужи люды,
 Сміютця надъ вами.

Не слухала Катерына
 Ни батька, ни ненькы —
 Полюбыла Москалыка,
 Якъ знало серденько,
 Полюбыла молодого,
 Въ садочокъ ходыла,
 Покры себе, свою долю

Такъ за напастыла. —
 Клыче маты вечерагы,
 А донька не чуеть;
 Де жартуетъ зъ Москалыкомъ,
 Тамъ и заночуетъ...
 Не дви ночи кари очи
 Любо цювала,
 Покры слава на все село
 Не дообрая стала.
 Нехай соби злыи люды
 Що хотять, говорятъ, —
 Вона любить, и не чуеть,
 Що вкралося горе:
 Прыйшлы висты не добрыи —
 Въ походъ затрубылы,
 Пишовъ Москаль въ Туреччыну...
 Катрусю накрылы.
 Не чулася, та й байдуже,
 Що коса покрыта!
 За мылого, якъ спиваты,
 Любо потужыты.
 Обицявся чернобрывый,

Колы не загине,
 Обицаясь вернутися —
 Тоди Катерына
 Буде собі Московкою,
 Забудетця горе, —
 А покы ще, нехай люды,
 Що хотять, говорятъ —
 Не журитця Катерына!...
 Слизонькы втирае,
 Що дивчата на улыци
 Безъ неи спивають.
 Не журитця Катерына? —
 Вмыетця сліозою,
 Визьме видра опивночи,
 Пиде за водою,
 Щобъ ворогы небачылы,
 Прийде до крыныци,
 Стане собі пидъ калыну,
 Заспивае *Грыця*,
 Выспивуе, вымовляє,
 Ажъ калыне плаче, —
 Вериулася — и раденька

Що нихто не бачывъ.
 Нежуритця Катерына? —
 И гадкы не мае!
 У новенькій хустынотци
 Въ окно выглядаетъ,
 Выглядаетъ Катерына...
 Мынуло пивъ року,
 Занудыло коло серця,
 Заколело въ боку,
 Нездужае Катерына.
 Ледве, ледве дыше...
 Вычуняла, та въ запичку
 Дытыну колыше,
 А жиночки лыхо дзвонять,
 Матери глузують,
 Що Москали вертаются,
 Та въ неи ночують.
 — Въ тебе дочка чорнобрыва,
 Та ще й не едина,
 А муштруе у запичку
 Московського сына...
 Чорнобрываго придбала, —

Мабуть, сама вчыла! —
 — Бодай же васъ, цокотухы!
 Та злыдни побылы! —

.

Катерино, сердце мое!
 Лышенько зъ тобою!
 Де ты въ свити подинесся
 Зъ малымъ сыротою?
 Кто спытае, привитае,
 Безъ милого, въ свити?
 Батько, маты — чужи люды,
 Тяжко зъ ными жыты! —

Вычувяла Катерина.
 Одсуне кватырку,
 Поглядае на улыцю,
 Колыше дытынку,
 Поглядае — не ма, не ма!
 Чы тожъ и не буде?...

Пишла бъ въ садокъ поплакаты,
 Такъ дывлятця люды.
 Зайде сонце — Катерина
 По садочку ходыть,
 На рученькахъ носыть сына,
 Очыщи поводыть:
 — Отутъ зъ муштру выглядала,
 Отутъ розмовляла,
 А тамъ....а тамъ....сыну! сыну! —
 Та й не доказала....

Зелениють по садочку
 Черешни, та вышни,
 Якъ и перше выходыла,
 Катерина выйшла,
 Выйшла, та вже не спивае,
 Якъ перше спивала,
 Якъ Москаля молодого
 Въ вышныкъ дожыдала,
 Не спивае чернобрыва,
 Клыне свою долю,
 А тымъ часомъ, вороженькы

Чынять свою волю,
 Кують ричи не добрыи.
 Що мае робыты! —
 Якъ бы мылый-чорнобрыый —
 Умивъ бы спыныты....
 Такъ далеко чорнобрыый —
 Не чую, не бачыць,
 Якъ ворогы сміютця ій,
 Якъ Катруся плаче.
 — Може вбытый чорнобрыый
 За тыхымъ Дунаемъ!...
 А може вже въ Московщыни
 Другую кохае! —
 Ни! чорнявый не убытый —
 Выхъ жывый, здоровый! —
 А де жъ найде такі очы,
 Таки чорни бровы?
 На край свита, въ Московщыни,
 По тымъ боци моря,
 Нема нигде Катерыны —
 Та здалась на горе —
 Вмила маты бровы даты,

Кари очынята,
 Та не вмила на симъ свити
 Щастя, доли даты,
 А безъ доли биле лычко
 Якъ квитка на поли —
 Пече сонце, гойда витеръ,
 Рве всякый по воли....
 Умывай же биле лычко
 Дрибнымы сліозамы —
 Бо вернульсь Москалыкы
 Иншымы шляхамы.

II.

Сыдыть батько въ кинци стола,
На руки схылывся,
Не дывытця на свить Божый,
Тяжко зажурывся,
Коло його стара маты
Сыдыть на ослони,

За сліозамы ледве, ледве
 Выволяе доні:
 — Що весільля, доню моя!
 А де жъ твоя пара?
 Де свитылка зъ друженькамы,
 Старосты, бояра?
 Въ Московщини, доню моя!...
 Иды жъ ихъ шукаты,
 Та не кажы добрымъ людямъ,
 Що е въ тебе маты.
 Проклятый часъ-годынонька,
 Що ты народылась!
 Якъ бы знала, до схиць сонця
 Було бъ утопыла —
 Здалась тоди бъ ты гадыни,
 Теперъ Москалеви....
 Доню моя, доню моя!
 Цвите мій рожевий!
 Якъ ягідку, якъ пташечку
 Кохала, ростыла
 На лышенько.... Доню моя!
 Що ты наробыла!...

Одлячыла!... Иды жъ, шукай
 У Москви свекрухы,
 Не слухала ричей моихъ,
 То їи послухай.
 Иды, доню, найды їи,
 Найды, привитайся,
 Будь щаслыва въ чужыхъ людяхъ!...
 До насъ не вертайся,
 Не вертайся, дытя мое!
 Зъ далекого краю....
 А хто жъ мою головоньку
 Безъ тебе сховае?...
 Хто заплаче надо мною,
 Якъ ридна дытына?...
 Хто посадыть на могыли
 Червону калыну!...
 Хто, безъ тебе, гришну душу
 Помынаты буде!...
 Доню моя, доню моя!
 Дытя мое любе!
 Иды одъ насъ! — Ледве, ледве
 Поблагословила:

— Богъ съ тобою! — та якъ мертва
 На дилъ повалылась. —
 Обизвався старый батько:
 — Чого ждешъ, небого? —
 Зарыдала Катерына,
 Та бухъ іому въ ноги:
 — Просты мени, мій батечку!
 Що я наробыла,
 Просты мени, мій голубе,
 Мій соколе мылый! —
 — Нехай тебе Богъ прощае,
 Та добрыи люды,
 Молись Богу, та йды собі —
 Мени легше буде. —
 Ледве встала, поклоньлась,
 Выйшла, мочкы, зъ хаты —
 Осталыся сыротамы
 Старый батько й маты.
 Пишла въ садокъ у вышневий,
 Богу помолылась,
 Взяла земли пидъ вышнею,
 На хрестъ почепыла,

Промовыла — не вернуса!
 Въ далекому краю,
 Въ чужу землю, чужи люды
 Мене заховаютъ,
 А своен ся крыхотка
 Надо мною ляже,
 Та про долю, мое горе,
 Чужымъ людямъ скаже....
 Не розказуй, голубоньго!
 Де бъ ни заховалы,
 Щобъ гришнои на симъ свити
 Люды не займалы....
 Ты не скажешъ.... Ось хто скаже,
 Що я іого маты....
 Боже ты мій!... Лыхо мое!...
 Де мени сховатысь!...
 Заховаюсь, дьтя мое!
 Сама пидъ водою,
 А ты грихъ мій спокутуешь
 Въ людяхъ сыротою,
 Безбачченкомъ!...

Пишла селомъ,

Плаче Катерина,
 На голови хустиночка,
 На рукахъ дытына;
 Выйшла зъ села, — сердце ные,
 Назадъ подывылась,
 Покивала головою,
 Та й заголосыла,
 Якъ дерево, стала въ поли,
 Пры бытій дорози,
 Якъ роса та до схиць сонця,
 Покапалы сліозы;
 За сліозамы, за гиркымы
 И свита не бачыть,
 Тилько сына прыгортае,
 Цилуе, та плаче,
 А воно, якъ янгелятко,
 Ничого не знае,
 Маленькымы ручыцямы
 Пазухы шукае....

Сило сонце; зъ за дибровы
 Небо червоніе,
 Утерлася, повернулася,
 Пишла.... тилько мріе.
 Въ сели довго говорылы
 Дечого багато,
 Та не чулы вже тыхъ ричей
 Ни батько, ни маты....

Оттаке то на симъ свити
 Роблять людамъ люды —
 Того вяжуть, того рижуть, —
 Той самъ себе губыть, —
 А завищо — Святый знае!...
 Свить, бацьця, шырокий, —
 Та не ма де прыхылыця
 Въ свити одынокымъ;
 Тому доля запродала
 Одъ краю до краю,
 А другому оставыла
 Те, де заховають.
 Де жъ ти люды, де жъ ти добри,

Що серце збиралось
 Зъ ными жыты, ихъ любыты?
 — Пропалы, пропалы! —

Есть на свити доля —
 А хто їи знае!...
 Есть на свити воля —
 А хто їи мае?...
 Есть людѣ на свити —
 Срибломъ, злотомъ ссяють,
 Здаеця, панують —
 А доли не знають!
 Ни доли, ни воли!...
 Зъ нудьгою, та горемъ
 Жупанъ надивають,
 А плакаты — соромъ....
 Возьмить срибло, злото,
 Та будьте багати,
 А я возму сліозы —
 Лыхо вымываты....
 Затоплю недолю
 Срибными сліозами,

Затопчу неволю
 Билыми ногами, —
 Тоди я веселый,
 Тоди я багатый,
 Якъ буде серденько
 По воли гуляты....

III.

Крычать совы, спить диброва,
Зиронькы сіяють,
По надъ шляхомъ, шырыцею,
Ховряшкы гуляють,
Спочывають добри люды,
Кого що втомыло —

Кого шастя, кого сліозы —
 Все ничка покрыла,
 Всихъ покрыла темнисинька,
 Якъ диточокъ маты —
 Де жъ Катрусю прыгорнула?
 Чы въ лиси, чы въ хати?
 Чы на поли, пидъ копою,
 Сына забавляє?
 Чы въ диброви, зъ пидъ колоды,
 Вовка выглядае?...
 — Бодай же васъ, чорни бровы,
 Никому не маты,
 Колы за васъ таке лыхо
 Треба одбуваты!
 А що дальше спиткаетця?...
 Буде лыхо, буде!
 Зостринутця жовти пискы
 И чужіи люды,
 Зостринетця зима люта....
 А той — чы зострине,
 Що пизнае Катерыну,
 Привитае сына?...

Зъ нымъ забула бъ чорнобрыва
 Шляхы, пискы, горе:
 Винъ, якъ маты, привитае,
 Якъ братъ заговорить....
 Побачымо, почуемо!
 А покы — спочыну,
 Та тымъ часомъ, распитаю
 Шляхъ на Московщину. —
 Далекый шляхъ, паныбраты!
 Знаю іого, знаю!
 Ажъ на серци похолоне,
 Якъ іого згадаю.
 Попомиравъ и я колысь,
 Шобъ іого не мирять!
 Росказавъ бы про те лыхо,
 Та чы то жъ повирять!
 — Бреше, скажуть, сякый-такый!
 (Звычайно, не въ очи)
 А такъ тилько, псеу мову,
 Та людей морочыть. —
 Правда ваша, правда люды!

Та й на що те знаты,
 Що сліозамы передъ вами
 Буду выливаты!...
 На що воно!... У всякого
 И свого чымало, —
 Цуръ же йому!... а тымъ часомъ,
 Кете лышь кресало,
 Та тютюну, — щобъ, знаєте,
 Дома не журылысь,
 А то лыхо розказувать,
 Щобъ брыдке прыснилось!
 Нехай його лыхый возьме!
 Лучче жъ помиркую,
 Де то моя Катерына
 Зъ Ивасемъ мандруе.

За Кыевомъ, та за Днипромъ,
 По пидъ темнымъ гаємъ,
 Идутъ шляхомъ чумаченькы,
 Пугача спивають;
 Иде шляхомъ молодыця, —
 Мусыть буты съ прощи.

Чого жъ смутна, не весела?
 Заплакани очи?
 У латаній свитотци,
 На плечахъ торбына,
 Въ руци ципокъ, а на другій
 Заснула дытына.
 Зострилася съ чумакамы,
 Закрила дытыну,
 Пытаецця: — люды добри!
 Де шляхъ въ Московщину? —
 — Въ Московщину? Отцей самый.
 Далеко, небого? —
 — Въ саму Москву. Хрыста рады
 Дайте на дорогу! —
 Бере шага, ажъ трусытця —
 Тяжко, його браты!
 Та й на вишо?... А дытына!...
 Вона жъ його маты....
 Заплакала, пишла шляхомъ.
 Въ Броваряхъ спочыла,
 Та сынови за гиркого
 Медяныкъ купыла....

Довго, довго сердешная
Все йшла, та пытала,
Було таке, що й пидъ тыномъ
Зъ сыномъ ночувала....

Бачь, на що здались карі очынята —
Щобъ пидъ чужымъ тыномъ сліозы
выдывать!...

Ото жъ-то дывитця, та кайтесъ, дивчата,
Щобъ недовелося Москаля шукать,
Щобъ недовелося, якъ Катря шукае —
Тоди не пытайте, за що люды лають,
За що непускають въ хату ночувать,
Не пытайте, чорноброви, —
Бо люды те знають,
Кого Богъ кара на свити, —
То й вони карають!
Люды гнутця, якъ ти лозы,
Куды витеръ віе.
Сыротыни сонце свитыть,
Свитыть — та не гріе....
Люды бъ сонце заступымы,

Якъ бы малы сылу,
Щобъ сыроты не свитыло,
Сліозы не сушыло....
А за вищо, Боже мылый!
За що свитомъ нудыть?
Що зробыла вона людямъ?
Чого хотять люды?
Щобъ плакала!... Серце мое!
Не плачь, Катерино!
Не показуй людямъ сліозы,
Терпы до загину,
А щобъ лычко не марило,
Съ чорнымы бровамы,
До схилъ сонця, въ темнимъ лиси,
Умыйся сліозамы,
Умьешся, не побачуть.
То й не засміютця,
А серденько одпочыне,
Покры сліозы лютця.

.

.....

Дежъ Катруся блудыть?...
 По пидъ тыню ночувала,
 Раненько вставала,
 Поспишала въ Московщину.
 Ажъ — гулькѣ: зима впала:
 Свыще полемъ заверюха —
 Иде Катерина
 У лычакахъ... лыхо тяжке!
 И въ одній свытыни,
 Иде Катря, шкандыбае,
 Дывытця — щось мріе...
 Лыбонь идуть Москалыки...
 Лыхо!... сердце мліе...
 Полетела, зострилася,
 Цыта — чы не мае
 Мого Йвана чорнявого? —
 А тц — мы не знаемъ. —
 И звычайно, якъ Москали,
 Сміютця, жартують:

— Ай, да баба! ай, да наши!
 Кого не надують! —
 Подывылась Катерина:
 — И вы, бачу, люды!
 Не плачь, сыну — мое лыхо!
 Що буде, той буде!
 Пиду дальше — билышь ходыла,
 А може й зострину,
 Оддамъ тебе, мій голубе,
 А сама загыну —

Реве, стогне хуртовина,
 Котыть, верне полемъ;
 Стоитъ Катря середъ поля,
 Дала сліозамъ волю.
 Утомылась заверюха,
 Де-де позихае:
 Ще бь плакала Катерина,
 Та сліозъ билышь не мае....
 Подывылась на дытыну —
 Умыте сліозою,

Червоніє, якъ квіточка
 Вранци пидъ росою....
 Усмихнулась Катерина,
 Тяжко усмихнулась,
 Коло серця, якъ гадына
 Чорна повернулась;
 Кругомъ, мовчки, подивылась —
 Бачыть — лисъ чорніє,
 А пидъ лисомъ, край дороги,
 Лыбонь куринь мріє.
 — Ходимъ, сыну! смеркаєця,
 Колы пустять въ хату,
 А непустять — то й на двори
 Будемъ ночуваты;
 Пидъ хатою заночуємъ.
 Сыну мій, Иване!
 Дежъ ты будешъ ночуваты,
 Якъ мене не стане?...
 Зъ собаками, мій сыночку!
 Кохайся на двори —
 Собаки зли — покусаять,
 Та не заговорять,

Не роскажуть, сміючыся....
 Съ псамамы исты й пыты!
 Бидна моя головенько!
 Що мени робыты!...

IV

.....
.....
Рече, свыще заверюха,
По лису завыло,
Якъ те море, биле поле
Снигомъ покотылась.

Выйшовъ зъ хаты карбивнычый,
 Щобъ лисъ оглядиты,
 Та де тоби! Таке лыхо,
 Що не видно й свита.
 — Эге, бачу! яка фуга!
 Цуръ же іому зъ лисомъ,
 Питы въ хату.... Що тамъ таке?...
 Отъ ихъ достобиса!
 Недобра ихъ розносила,
 Мовъ, справди, за диломъ!
 Нычипоре! дывысь лышень,
 Яки побилили! —
 — Що? Москали? — Де Москали? —
 — Що ты! Схаменыся! —
 — Де Москали-лебедыкы?... —
 — Та онъ, подывыся. —
 Полетила Катерына
 И не одяглася.
 — Мабуть, добре Московщина
 Въ тямку ій далася!
 Бо у ночи тилькы й знае,
 Що Москаля клыче. —

Черезъ пенькы, заметамы
 Летыть, ледве дыше,
 Боса стала середъ шляху,
 Втерлась рукавами,
 А Москали ій назустричь,
 Якъ одынъ, верхамы.
 — Лыхо мое, доле моя! —
 До ихъ колы гляне —
 По переду старшый иде.
 — Любый мій Иване!
 Серце мое коханее!
 Дежъ ты такъ барывся! —
 Та до іого, за стремена, —
 А винъ подывывся,
 Та шпорами коня въ боки.
 — Чого жъ утикаешь?
 Хыба забувъ Катерину?
 Хыба не признаешь?
 Подывыся, мій голубе!
 Подывысь на мене —
 Я Катруся твоя люба.
 На що рвешъ стремена? —

А винъ коня поганяе,
 Нибыто й не бачыць.
 — Пострывай же, мій голубе!
 Дывысь — я не плачу;
 Ты не пизнавъ мене, Йване;
 Сердце! подывыся,
 Ей же Богу! я Катруса! —
 — Дура, отвяжися!
 Возьмите прочь безумную. —
 — Боже мій!... Ивасю!
 И ты мене покыдаешъ!
 А ты жъ прысягався! —
 — Возьмите прочь! — Что жъ вы стали! —
 — Кого? мене взяты?...
 За що жъ, скажы, мій голубе!
 Кому хочь оддаты
 Свою Катрю, що до тебе
 Въ садочокъ ходыла,
 Свою Катрю, що для тебе
 Сына породыла?...
 Мій батечку, мій братику!
 Хочь ты не цурайся!

Наймычкою тобі стану....
 Зъ другою кохайся,...
 Зъ цылымъ свитомъ.... я забуду,
 Що колысь кохалысь,
 Що одъ тебе сына мала,
 Покрыткою стала,...
 Покрыткою.... який соромъ!
 И за шо я гыну!...
 Покынь мене, забудь мене,
 Та не кыдай сына.
 Не покынешъ?... Серце мое,
 Не втикай одъ мене —
 Я вынесу тобі сына. —
 Кынула стремена,
 Та въ хатыну, — вертаецця,
 Несе йому сына;
 Не сповыта, заплакана
 Сердешна дытына.
 — Ось-де воно, — подывыся!
 Дежъ ты заховався?
 Утикъ.... не ма!... Сына, сына
 Батько одцурався....

Боже ты мій!... Дытя мое!
 Де динусь зъ тобою?...
 Москалыкы! голубчыкы!
 Возьмить за собою,
 Не цурайтесь, лебедыкы!
 Воно сыротына,
 Возьмить іого, та оддайте
 Старшому за сына,...
 Возьмить іого.... Бо покыну,
 Якъ батько покынувъ, —
 Бодай іого не кыдала
 Дыхая годына!...
 Грихомъ тебе на свить Божый
 Маты породыла —
 Выростай же, на смихъ людямъ! —
 На шляхъ положила.
 — Оставайся шукать батька,
 А я вже шукала.... —
 Те въ лись, зъ шляху, якъ нависна,
 А дытя осталось,...
 Плаче, бидне! — А Москалямъ
 Байду же — минулы.

Воно й добре, та на лыхо
 Лиснычи почулы...

Бига Катря боса лисомъ,
 Бига, та голосить,
 То прокына свого Йвана,
 То плаче, то просить,
 Выбигае на возлесе —
 Кругомъ подывылась,
 Та въ яръ.... бижить.... середъ ставу
 Мовчкы опынылась....
 — Прыймы, Боже! мою душу.
 А ты мое тило. —
 Шубовсть въ воду! По пилъ ліодомъ
 Геть загуркотило....

Чернобрыва Катерына
 Найшла, що шукала, —
 Дунувъ витерь по надъ ставомъ —
 И слиду не стало.

То не витеръ, то небуйный,
 Що дуба ламае, —
 То не лихо, то не тяжке.
 Що маты вмирае,
 Не сироты мали диты,
 Що неньку сховалы —
 Имъ зосталась добра слава,
 Могыла зосталась;
 Засміютця зліи люды
 Малій сиротыни:
 Былє сліозы на могылу —
 Серденько спочыне....
 А тому, тому на свити,
 Що іому зосталось,
 Кого батько и не бачывъ,
 Маты одцуралась?...
 Що осталось.....?
 Хто зъ нымъ заговорыть?...
 Ни родыны, ни хатыны, —
 Шляхы, пискы, горе....

Паньске лычко, чорни бровы
 На що? — Щобъ пизналы!...
 Змаліовала, не сховала —
 Бодай полынялы!...

Ишовъ Кобзарь до Кыева ,
Та сивъ спочываты ;
Торбынкамы обвишаний ,
Іого повожатый ,
Мале дытя , бия іого
На сонци куняе ,

А тымъ часомъ, старый кобзарь
Иуса спивае.

Хто йде, тде — не мынае,

То бублыкъ, то гроши;

Хто старому, — а дивчата

Шажокъ михоноши.

Задивляття черноброви —

— И босе, и голе!

Дала, кажуть, бровынята,

Та не дала доли!

Тде шляхомъ до Києва

Берлынъ шестернею,

А въ Берлыни господыня,

Съ паномъ и симьею,

Опынывся протывъ старцивъ,

Курава лягае, —

Побигъ Ивась, бо зъ виконця

Рукою махае;...

Дае гроши Ивасеви,

Дывуетця пани,

А панъ глянувъ,... одвернувся....

Пизнавъ, препоганый,

Пизнавъ тїи карі очі,

Чорні бровынята,

Пизнавъ батько свого сына....

Та не хоче взяты.

Пыта пани — якъ зоветця?

— Ивась. — Какой милый! — ...

Берлынъ рушывъ, а Ивася

Курава покрыла.

Полчылы, що досталы,

Всталы сиромыхы,

Помодымысь на схидъ сонця.

Пишлы по надъ шляхомъ.

ТОПОЛЯ,

И. С. ШЕДРОВСКОЙ.

По диброви витеръ вие,
Гуляе по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу. —
Станъ высокій, листь широкий
На що зеленіе?

Кругомъ поле, якъ те море
Широке, сынїе.

Чумаць иде, подивытця
Та й голову схылыть,
Чабанъ вранци зъ сопилкою
Сяде на могилы,

Подивытця — сердце ные:

Кругомъ ни былыны: —

Одна, одна, якъ сырота

На чужыни, гине!

Хто жъ выкохавъ тонку, гнучку

Въ степу погыбаты?

Постривайте — все розкажу.

Слухайте жъ, дивчата!

Полюбыла чорнобрыва

Козака дивчына.

Полюбыла — не спыныла:

Пишовъ — та й загынувъ....

Якъ бы знала, що покыне —

Було бъ не любыла;

Якъ бы знала, що загине —

Було бъ не пустыла;

Якъ бы знала — не ходыла бъ

Пизно за водою,

Не стояла бъ до пивночи

Зъ мылымъ пидъ вербою;

Якъ бы знала!...

И то лыхо —

По переду знаты,

Що намъ въ свити зостринетця....

Не знайте, дивчата!

Не пытайте свою долю!...

Само сердце знае

Кого любить: нехай вяне,

Покы закопають, —

Бо не довго, чорнобрыви!

Кари очынята,

Биле лычко червоніе —

Недовго, дивчата!

До полудня, та й завьяне,

Бровы полыняють —

Кохайтесь жь, любитеся,
Якъ серденько знае.

Зашебече соловейко
Въ лузи на калыни,
Заспивае козаченько,
Ходя по долини, —
Спива соби, покы выйде
Чорнобрыва зъ хаты —
А винъ їи запытае:
— Чы не была маты? —
Стануть соби, обіймутця —
Спива соловейко:
Послухають, розійдутця,
Обое раденьки....
Нихто того не побачыть,
Нихто не спытае:
— Де ты була, що робыла? —
Сама соби знае....
Любылася, кохалася,
А серденько млило —
Воно чуло недоленьку,

А сказать не вмило;
Несказало — осталася,
День и ничь воркуе,
Якъ голубка безъ голуба, —
А никто не чуе....

Не шебече соловейко
Въ лузи надъ водою,
Не спивае чорнобрыва,
Стоя пидъ вербою,
Не спивае, — якъ сирота,
Билымъ свитомъ нудыть:
Безъ мылого батько, маты
Якъ чужїи люды,
Безъ мылого сонце свитыть —
Якъ ворогъ сміетця,
Безъ мылого скризь могыла,....
А серденько бьетця.

Мынувь и рикъ, мынувь другый —
Козака не мае:
Сохне вона, якъ квичотка;

Нихто не пытае:
 — Чого вянешь, моя доню? — ...
 Маты не спытала,
 За старого, багатого
 Ныщечкомъ еднала.
 — Иды дою, каже маты,
 Не вискъ дивуваты!
 Винь багатый, одынокий —
 Будешь пануваты. —
 — Не хочу я пануваты,
 Не пиду я, мамо!
 Рушныкамы, шо прыдбала,
 Спусти мене въ яму;
 Нехай попы заспивають,
 А дружкы поплачуть —
 Легше мени въ труни лежать,
 Якъ іого побачыть. —

 Не слухала стара маты,
 Робыла шо знала —
 Все бачыла чорнобрыва,
 Сохла и мовчала.

Пишла въ ночи до ворожки,
 Щобъ поворожыты —
 Чы довго ій на симъ свити
 Безъ мылого жыты?...
 — Бабусенько, голубонько,
 Серце мое, ненько!
 Скажы мени шыру правду —
 Де мылый-серденько?
 Чы живъ-здоровъ, чы винь любыть?
 Чы забувъ-покинувъ?
 Скажы жъ мени — де мій мылый?
 Край свита полыну!
 Бабусенько, голубонько!
 Скажы, колы знаешь....
 Бо выдае мене маты
 За старого замижъ.
 Любыть іого, моя сыза!
 Серце не навчыты:
 Пишлабъ же я утопыласъ —
 Жаль душу згубыты....
 Колы не живъ чорпобрывый,
 Зробы, моя пташко!

Щобъ до дому не вернулась....
 Тяжко мени, тяжело!
 Тамъ старый жде съ старостами...
 Скажы жь мою долю. —
 — Добре, доню! Спочынь трошки, —
 Скажу твою долю...
 Сама колысь дивувала —
 Тее лыхо знаю;
 Мынулося — навчылася:
 Людямъ помагаю.
 Твою долю, моя доню!
 Позаторикъ знала,
 Позаторикъ и зиллячка
 Для того прыдбала. —
 Пишла стара, мовь каламарь,
 Достала съ польщн.
 — Ось на тоби сіого дыва.
 Пиды до крыныци,
 Покры пивни не спивалы,
 Умыйся водою,
 Выпый трошки сіого зилля,
 Все лыхо загойть.

Выпьешь — бижы, яко мога;
 Щобъ тамъ ни крычало,
 Не оглянись, покы станешь
 Ажъ тамъ, де прощалась.
 Одпочынешь; а якъ стане
 Мисяць середъ неба
 Выпый ще разъ; не прииде —
 Въ третъ выпить треба.
 За першый разъ, якъ за той рикъ,
 Будешь ты такою;
 А за другый, середъ степу
 Тупне кинь ногою —
 Колы жывый козаченько,
 То заразъ прыбуде.....
 А за третій, моя доню!
 Не пытай що буде.....
 Та ще, чуешь, не хрестыся —
 Бо все пиде въ воду....
 Теперь же йды, подывыся
 На торишню вроду. —

Взяла зилля, поклонилась,

— Спасыби, бабусю! —
 Выйшла зъ хаты — чы йты, чы ни?...
 Ни! вже не вернуся! —
 Пишла.... Вмылась, напылася,
 Побигла, та й стала,
 Вдруге, втретъ, та мовъ сонна
 Въ степу заспывала:

«Плавай, плавай, лебедонько!
 По сыніюму морю—
 Росты, росты, тополенько!
 Все въ гору, та въ гору,
 Росты тонка, та висока,
 До самой хмары, —
 Спытай Бога, чы диждуся,
 Чы не дижду пары?
 Росты, росты, подывися
 За сынее море —
 По тымъ боци — моя доля,
 По сымъ боци — горе.
 Тамъ десь мылий, чернобрыый
 По полю гуляе.

А я плачу, лита трачу.
 Юго выглядаю.
 Скажы іому, мое сердце!
 Що сміютця люды,
 Скажы іому, що загыну.
 Колы не прыбуде!
 Мене маты сама хоче
 Въ землю заховаты....
 А хто жъ їи головоньку
 Буде доглядаты?
 Хто догляне, роспытае,
 На старість поможе!
 Мамо моя!... доле моя!...
 Боже мылий, Боже!...

Подывися, тополенько!
 Якъ нема, заплачешъ,
 До схида сонця, ранисинько.
 Щобъ нихто не бачывъ....

Росты жъ, сердце-тополенько
 Все въ гору, та въ гору:

Плавай, плавай, лебедонько!
По синіюму морю.»

Таку писню чернобрыва
Въ степу заспивала....
Зилля дыва паробыло —
Тополею стала,
Не вернулася до дому,
Не диждала пары —
Тонка, тонка, та висока,
До самой хмары.

По диброви витерь вые,
Гуляе по полю,
Край дороги гне тополю,
До самого долу.

ДУМКА.

На що мені чорні брови,
На що карі очі,
На що літа молоді,
Весели, дівочи!...
Літа мої молоді
Марно пропадають,

Очи плачуть, чорни бровы
 Одъ витру лыняють;
 Серце вяне, нудыть свитомъ,
 Якъ пташка безъ воли —
 На що жъ мени краса моя,
 Коли нема доли!
 Тяжко мени сыротою
 На симъ свити жыты —
 Свои люды якъ чужіи:
 Ни съ кымъ веселытысь.
 Нема кому розпытаты —
 Чого плачуть очи?
 Нема кому розказаты —
 Чого серце хоче,
 Чого серце, якъ голубка,
 День и ничъ воркуе; —
 Никто його не пытае,
 Не знае, не чуе.
 Чужи люды не спытають —
 Та й на що пытаты!...
 Нехай плаче сыротына,
 Нехай лита тратыть! —

Плачь же, серце! плачте, очи!
 Поки не заснулы,
 Голоснише, жалибнише,
 Щобъ витры почувлы,
 Щобъ понеслы, буйнесеньки,
 За сынее море
 Чорнявому, зрадливому,
 На лютее горе.

ДО ОСНОВЬЯНЕНКА.

Бьют пороги, мисяць сходять,
Якъ и перше сходывъ —
Нема Сичи, пропавъ и той,
Хто всимъ верховодывъ,
Нема Сичи — очереты
У Днипра пытають:

Що діялось въ свити,
 Чья правда, чья кривда
 И чьи мы диты.—
 Нашъ завзятий Головатий
 Не вмире, не загине:
 Отъ де, люды, наша слава,
 Слава Украины, —
 Безъ золота, безъ кампню,
 Безъ хитрой мовы,
 А голосна, та правдыва,
 Якъ Господа слово... —

Чи такъ, батьку - Отамане?
 Чи правду спиваю? —
 Эхъ! Якъ бы то... Та що й казать! —
 Кебеты не маю.

.....

 — Не потурай! — Може скажешь —
 Та що зъ того буде?
 Насміютця на псаломъ той,
 Що вылью сліозамы,

Насміютця!... Тяжко, батьку!

.....
 Поборовсябъ,
 Якъ бы малось сымы;
 Заспивавъ бы — бувъ голосокъ, —
 Та позычкы ззили...

Оттаке-то лыхо тяжке
 Батьку ты мій, друже!
 Блужу въ снигахъ, та самъ собі:
 «Ой не шумы, луже!»
 Не втпу бидьше—а ты, батьку!
 Якъ самъ здоровъ знаешь,
 Тебе люды поважають,
 Добрий голосъ маєшь —
 Спивай же имъ, мій голубе!
 Про Спчъ, про могылы —
 Колы яку насыпалы,
 Кого положылы,
 Про старыну, про те дыво,
 Що було, мынуло:
 Утны, батьку! щобъ нехотя

На весь свить почулы,
 Що діялось въ Украини,
 За що погыбала,
 За що слава Козацкая
 На всимъ свити стала. —

.....

 Утны, батьку, орле сызый!

Нехай я заплачу,
 Нехай свою Украину

Я ще разъ побачу,

Нехай ще разъ послухаю,

Якъ те море грае,

Якъ дивчына пидъ вербою

Грыця заспивае;

Не хай ще разъ усмихнеться

Серце на чужыни,

Поки ляже въ чужу землю,

Въ чужій домовини.

ИВАНЪ ШИДКОВА.

В. Ш. ШИДКОВА.

I.

Було колись вь України, —
Ревили гарматы;
Було колись — Запорожці
Вмили пановаты,
Пановалы, добували
И славу и волю —
Минулося — остались

Могилы по полю.
 Високіи ти могилы,
 Де лягло спочыты
 Козацкее биле тило,
 Въ кытайку повыте;
 Високіи ти могилы,—
 Чорніють, якъ горы,
 Та про волю нышкомъ въ поли
 Зъ витрамы говорятъ;
 Свидокъ славы, дидивщыны
 Зъ витромъ розмовляє,
 А внукъ косу несе въ росу,
 За вымы спивае.

Було колысь въ Украини—
 Лыхо танцювало,
 Журба въ шынку медь, горилку
 Поставцемъ кружала,
 Було добре колысь жыты
 На тій Украини —
 А згадаймо, може серце
 Хоть трошкы спочыне.

III.

Чорна хмара зъ за Лыману,
 Небо сонце крые,
 Сынь море звирюкою
 То стогне, то вые,
 Днипра гырло затопыло....
 — А нуте, хлопьята,

На байдакы! Море грае —
Ходимъ погуляты! —

Высыпалы Запорожцы,
Лыманъ човны вкрылы.
«Грай же, море!» заспивалы.
Запинымысь хвыли,
Кругомъ хвыли, якъ ти горы, —
Ни земли, ни неба.
Серце мліе, — а козакамъ
Того тилько й треба, —
Плывуть соби, та спивають;
Рыбалка литае,
А попереду Отаманъ
Веде, куды знае;
Похожае вздовжъ байдака,
Гасне люлька въ роти;
Поглядае сюды-туды —
Де-то быть роботы?
Закрутившы чорни усы,
За ухо чупрыну,
Пиднявъ шапку — човны стали.

— Нехай ворогъ гине!
Не въ Сынопу, Отаманы,
Панове — молодци!
А у Царьградъ до Султана
Пойдемо въ гости. —
— Добре, батьку-Отамане! —
Кругомъ заревило.
— Спасыби вамъ! — Надивъ шапку.
Знову закипило
Сынъ море. Вздовжъ байдака
Знову похожае
Панъ Отаманъ, та на хвылю
Мовчкы поглядае.

ТАРАГОВА НИЧЬ.

М. М. МАРКОВ.

На распутти кобзарь сыдыть ,
Та на кобзи грае ,
Кругомъ хлопци , та дивчата ,
Якъ макъ роспвитае .
Грае кобзарь , прыспивуе ,
Вымоваля словамы ,

Якъ Москалп, Орда, Ляхы
 Былысь съ Козаками,
 Якъ сбиралася громада
 Въ недиленьку вранци,
 Якъ ховалы козаченька
 Въ зеленимъ байраци, —
 Грае кобзарь, приспивуе,
 Ажъ лыхо сміетця....

«Була колысь Гетманщина —
 Та вже не вернетця!...

«Встае хмара зъ за Лыману,
 А другая зъ поля:
 Зажурылась Украина —
 Така їи доля!
 Зажурылась, заплакала,
 Якъ мала дитина —
 Нихто їи не ратуе!
 Козачество гине,
 Гине слава, батькивщина,
 Немає де дитись,...

Вырастають не хрещени
 Козацкіи дити,
 Кохаютьця не винчани,
 Безъ попа ховають,
 Запродана жыдамъ вира,
 Въ церкву не пускають!...
 Якъ та галичъ поле крые,
 Ляхы налитають,
 Налитають — не ма кому
 Порадонькы латы.
 Обизвався Налывайко —
 Нестало кравчины (1)!...
 Обизвався козакъ Павлюга, —
 За нею полынувъ.
 Обизвався Тарасъ Трясыло
 Гиркымы сліозамы:
 «Бидна моя Украина
 Стоптана Ляхамы!

«Украино, Украинно!
 Ненько моя, ненько!

Якъ згадаю тебе, краю!
 Заплаче серденько....
 Де подилось козачество,
 Червони жупаны?
 Де подилась доля — воля?
 Бунчуки? Гетманы?
 Де подилося? — Згоріло?
 А чы затопило
 Сынъ море твои горы,
 Высоки могылы?...
 Мовчать горы, грае море,
 Могылы сумують,
 А надъ дитымы козацкымы
 Полякы панують.

«Грай же море, мовчить горы,
 Гуляй, буйный! полемъ —
 Плачте диты козацкіи!
 Така ваша доля!»

Обизвався Тарасъ Трясыло
 Виру рятоваты,

Обизвався орелъ сызый —
 Та й давъ Ляхамъ знаты!
 Обизвався панъ Трясыло:
 — А годи журытця!
 А ходымъ лышь, паныбраты
 Зъ Полякамы бытьця! —

Вже не тры дни, не тры ноч
 Бьетця панъ Трясыло —
 Одъ Лымана до Трубежу
 Трупомъ поле крылось....
 Изнемигся Козаченько,
 Тяжко зажурився....
 А поганий Конець-Польскый
 Дуже звеселывся:
 Зибравъ шляхту всю до купы,
 Та й ну частоваты.
 Зибравъ Тарасъ козаченькивъ
 Порады прохаты:
 — Отаманы-товарыши,
 Браты мои, диты!
 Дайте менн порадоньку, —

Що будемъ робыты?...
 Бенкетують вражи Ляхы
 Наше безголовья!...
 — Нехай соби бенкетують,
 Нехай на здоровья!
 Нехай соби бенкетують,
 Псы сонце зайде —
 А ничь-маты пораду дасть;
 Козакъ Ляха знайде. —

Лягло сонце за горою,
 Зирки засіялы, —
 А козаки, якъ та хмара,
 Ляхивъ обступалы.
 Якъ ставъ місяць середъ неба,
 Ревнула гармата:
 Прокынулись Ляшкы-панкы —
 Никуды втикаты!
 Прокынулись Ляшкы-панкы,
 Та й не повставалы:
 Зійшло сонце—Ляшкы-панкы
 Шокотомъ лежали

Червоною гадюкою
 Несе Альта висты,
 Щобъ летилы крюкы зъ поля
 Ляшкивъ-панкивъ інсты —
 Налетилы чорни крюкы
 Ляшенькивъ будыты... —
 Зибралося козачество
 Богу помолытысь....
 Закрякалы чорни крюкы,
 Выймаючы очы, —
 Заспывалы Козаченькы
 Писню тыи ночи, —
 Тыи ночи кровавой,
 Що славою стала
 Тарасови, козачеству,
 Ляхивъ що приспала. —

Надъ ричкою въ чыстимъ полп
 Могыла чорніе:
 Де кровъ текла козацкая,
 Трава зеленіе.

Сыдыть крычокъ на могыли,
 Та зъ голоду крыче —
 Згада козакъ Гетманщину,
 Згада — та й заплаче!
 Було колысь, панувалы —
 Та бильше не будемъ!...
 Тын славы Козацкои
 По викъ не забудемъ!... »

Умовкъ кобзарь, сумуючы —
 Щось руки не грають!...
 Кругомъ хлопци, та дивчата
 Слизонькы втирають....

Пишовъ кобзарь по улыци —
 Зъ журбы якъ заграе!
 Кругомъ хлопци навпрысидкы,
 А винъ вымовляе:

«Нехай буде оттакычкы!
 Сыдять, диты, у запичку

А я, зъ журбы, та до шынку,
 А тамъ пайду свою жинку,
 Найду жинку, почастую,
 Зъ вороженькивъ покепкую.

ПІСЛЯМОВА

Дане видання є фототипічним відтворенням унікального позацензурного примірника «Кобзаря» 1840 р., що зберігається у Науковій бібліотечі ім. М. Горького Ленінградського державного університету ім. А. О. Жданова (Відділ рідкісних книг, шифр: Е І 4523, інв. № 18786).

Про цензурну історію першого видання «Кобзаря» згадок самого Шевченка не лишилось. У реєстрі рукописів, розглянутих Петербурзьким цензурним комітетом 1840 р., про «Кобзар» записано: дата подання — 7 березня, назва — «Кобзарь, малороссийские песни и стихотворения», кількість сторінок — 20, від кого надійшов рукопис — «от г[-на] Гребенки», цензор — Корсаков, дата цензурного схвалення — 7 березня, дата повернення з комітету — так само 7 березня, видано рукопис Іванові Левченку¹.

Ці ж самі відомості, крім згадки про повернення рукопису, є у звіті Петербурзького цен-

¹ Центральний державний історичний архів СРСР у Ленінграді, ф. 777, оп. 27, № 204, арк. 7, звор.— 8.

зурного комітету Головному управлінню цензури за березень 1840 р.¹

Отже, стає цілком очевидно, що відомі спогади П. Мартоса, чийм коштом видано «Кобзар», про проходження «Кобзаря» в цензурі не відповідають дійсності. Адже ініціативу видання і проведення рукопису через цензуру П. Мартос повністю приписував собі². Тим часом наведені документи свідчать, що в дійсності людиною, яка допомагала поетові проводити «Кобзар» через цензуру, був Є. Гребінка. В листах до Г. Квітки-Основ'яненка він ще раніше висловлював своє захоплення поезією Шевченка, можливо, знайомив з рукописами творів поета своїх друзів та знайомих. Восени 1838 р. він взяв кілька віршів Шевченка для опублікування в альманасі «Ластівка».

Звертає на себе увагу не зовсім звичайний факт — цензор П. Корсаков дав дозвіл на видання Кобзаря раніше, ніж рукопис був зареєстрований у цензурному комітеті. В друкованому «Кобзарі» дата цензурного дозволу — 12 лютого 1840 р., а не 7 березня, коли рукопис був офіційно поданий до цензурного комітету. Це дає підстави вважати, що Є. Гребінка, ще не звертаючись до цензурного комітету, очевидно, звернувся з «Кобзарем» приватно до цензора П. Корсакова — свого доброго знайомого, на прихильність якого він міг певною мірою розраховувати.

¹ Центральний державний історичний архів СРСР у Ленінграді, ф. 772, оп. 1, № 1298, арк. 161.

² Див. П. М[артос], Епизоды из жизни Шевченка, «Вестник Юго-Западной и Западной России», 1863, № 4, стор. 34—35.

Сьомого ж березня П. Корсаков фактично здійснив уже повторне цензурування «Кобзаря» і в той же день повернув рукопис приятелю Шевченка І. Левченку.

Як видно з реєстру книг, надрукованих за дозволом Петербурзького цензурного комітету¹, та із звіту Петербурзького цензурного комітету Головному управлінню цензури за квітень 1840 р.², квиток на випуск з друкарні Фішера надрукованого «Кобзаря» підписаний П. Корсаковим 18 квітня 1840 р.

Незважаючи на те, що Є. Гребінка звертався до знайомого цензора, «Кобзар» вийшов у світ з цензурними купюрами у творах «Катерина» (стор. 21—67 підцензурного видання), «До Основ'яненка» (стор. 89—96) і «Тарасові ніч» (стор. 105—114) на сторінках: 28 (вилучено два рядки, купюра позначена стількома ж рядками крапок), 49—50 (вилучено вісім рядків, купюра позначена трьома рядками крапок), 53 (вилучено 11 рядків, купюра не позначена), 55 (вилучено 11 рядків, купюра позначена двома рядками крапок), 92—93 (вилучено 19 рядків, купюра позначена п'ятьма рядками крапок на стор. 93), 94 (в одному місці вилучено два рядки, в іншому — півтора, купюри позначено відповідно двома і одним рядком крапок), 95 (купюра позначена двома рядками крапок, кількість вилучених рядків точно не відома), 108 (вилучено два рядки, купюра позначена двома рядками крапок),

¹ Центральний державний історичний архів СРСР у Ленінграді, ф. 777, оп. 27, № 272, арк. 14.

² Там же, ф. 772, оп. 1, № 1299, арк. 38.

109—110 (вилучено 20 рядків, купюра позначена чотирма рядками крапок на стор. 110), 113 (вилучено шість рядків, купюра позначена двома рядками крапок).

Тільки останнім часом вдалося встановити, що в певній частині примірників під час друкування книги відновлено рядки, вилучені цензором. Свідченням цього є примірник «Кобзаря», що зберігається в Науковій бібліотеці Ленінградського університету¹.

В цьому примірнику друкарським способом відновлено всі цензурні купюри в поемі «Тарасова ніч» і більшість вилучених рядків у вірші «До Основ'яненка». В результаті відновлення цензурних купюр текст на стор. 92—96 і 108—114 було переверстано і доклеєно ще одну, 115-ту сторінку, на якій після переверстки поемі «Тарасова ніч» набрано чотири заключні рядки цього твору. Зазначені сторінки безцензурного примірника розташуванням тексту не відповідають цим же сторінкам підцензурних примірників «Кобзаря».

В поемі «Тарасова ніч» відновлено два рядки на стор. 108 («Була колись гетьманщина — Та вже не вернеться»), 20 рядків на стор. 109—110 (від «Україно, Україно!» до «Така ваша доля!» включно) та шість рядків на стор. 114 (від «Згада козак гетьманщину» до «Повік не забудем!...» включно).

У вірші «До Основ'яненка» відновлено два останні рядки на стор. 92 («Не вернуться! —

¹ Повідомив про цей примірник Ю. Меженко в замітці «Невідоме видання «Кобзаря» 1840 р.», «Літературна газета», 1961, № 18 (1678), від 3 березня, стор. 2.

Заграло, сказало») і наступні 14 рядків на стор. 93 (від «Сине море,— не вернуться» до «А ніхто не бачить» включно).

Тут відновлено не всі цензурні вилучення, а в поемі «Катерина» і зовсім не відновлено, очевидно, в зв'язку з розташуванням творів у збірці та технікою переверстки частин тексту.

При наборі безцензурного примірника «Кобзаря» допущено помилку в нумерації сторінок. Замість «102» і «103» помилково надруковано «104» і «105». У цьому примірнику також відсутній шмуцтитул із заголовком «Кобзарь», а віньетка із зображенням кобзаря та хлопчика-поводиря, яка в підцензурних примірниках розташована перед шмуцтитулом, тут вміщена після титульної сторінки.

В даному фототипічному виданні позацензурний примірник «Кобзаря» відтворюється без жодних змін і виправлень.

Важко припустити, щоб відновлення частини цензурних вилучень робилося без відома й участі Шевченка, хоч безпосередніх відомостей про це ми, на жаль, поки що не маємо.

До бібліотеки Петербурзького університету безцензурний примірник «Кобзаря» надійшов десь у 1891—1895 роках. Це видно з того, що вже 1897 року його було зареєстровано в каталозі книжок університету, що надійшли до бібліотеки до кінця грудня 1895 року¹, а бібліо-

¹ Див. «Каталог русских книг Библиотеки императорского С. Петербургского университета, т. I, Соснования Университета по 31 декабря 1895 года включительно», 1898, стор. 1038.

течний шифр він одержав одночасно з книжками, виданими 1891 року.

Фототипічне видання унікального позацензурного примірника «Кобзаря» — подарунок не лише дослідникам-текстологам, а всім, хто шанує пам'ять великого поета.

В. Бородін

ЗМІСТ

	стор.
Кобзар	5
Думи мои, думы мои	5
Перебендя	13
Катерина	21
Тополя	69
Думка	83
До Основьяненка	89
Иван Пидкова	97
Тарасова ніч	105
Післямова	I

У1
Ш37

«Кобзарь Т. Шевченка» є фототипним перевиданням унікального позацензурного примірника 1840 р., що зберігається у Науковій бібліотеці ім. М. Горького Ленінградського державного університету ім. А. О. Жданова.

Т. Г. Шевченко

Кобзарь

(на українском языке)

Редактор В. С. Шишло

Зам. № 1139. Вид. № 298. Тираж 100 000 (1—50 000). Формат паперу 84×108¹/₃₂. Друк. фіз. аркушів 3.875. Друк. умовн. арк. 6,35. Обліково-видавн. аркушів 2,62. Підписано до друку 27.XI 1962 р.
Ціна 28 коп.

Друкарня Видавництва АН УРСР, Київ, Репіна, 4.

